

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ԱՄԵՆԱԳՐԱԳՐԱԾԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած չէ, ամբողջ 16րդ շրջանի (900 սեպտ.—901 յուլիս) բաժնորդագրին է 20 ֆր. կան. իսկ Կարելի է նաև բաժնորդագրուել քանի ամսի համար որ ուզուի, ամեն 15 էկ ամսականը 2 ֆր. հաշուելով և 1901 յուլիս ամսին անդին չանցելու պայմանով։
Նամակ և ծրար պէտք է ղրկել հետևեալ հասցեով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France).

ԺԶ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 26

1901 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27
1901 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 14 (2.8.)
ՁՈՐԵՔԱԳՐՈՒ

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտեալ և կա-
մասած միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները։ Պար-
տաւոր չէ վերագրաձուներ չհրատարակուած ձեռագիրները։
Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։
Մանուցման 1 միլիգրամը 1 սանդիմ կարծէ. 1 գրիւնը 2 սանդիմ է։
Les annonces, en français et en arménien sont reçues, aux bureaux de
Rédaction : Rue Glandevès, 17.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ԲԱՃՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
“ԱՐՄԵՆԻԱ”
ԺԶ ՇՐՋԱՆԻՆ
(1900 ՍԵՊՏԵՄԲՐ—1901 ՅՈՒԼԻՍ)

Արմենիայի ամբողջ 16րդ շրջանի
բաժնորդագրին է 20 ֆրանգ որ կարե-
լի է նաև մաս առ մաս զրկել, 10 կամ
5 ֆրանգով։

—Անոնք որ Արմենիայի Օժանդակ կը
զրուին, իրենց համար ստացած մէկ
օրինակ Արմենիայէն զատ՝ որի բաժ-
նորդագրին 20 ֆր. է, քանի՜ օրի-
նակ Արմենիա որ ուզեն, կը զրկուի
իրենց հասցեով և իրենց ծրարի մէջ
զրուած, ամէն մէկ օրինակի տարե-
կան բաժնորդագրին 10 ֆրանգ և
կամ որ նոյնն է, ամսական մէկ ֆր-
անգ միայն հաշուելով։

—Ամեն ազգի ու երկրի մէջ ընդուն-
ուած սովորութիւն մ'է որ ԼՐԱԳԻՐ-
ների ԲԱՃՆՈՐԴԱԳՐՈՒՆԵՐԸ
ԿԱՆԵՍԻՅ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ։

—Արմենիայի այն հին բաժնորդներ
որոնք 15րդ շրջանին համար 20
ֆրանգ ախոյոյնովին վճարած էին, ի-
րենց հին հաշիւ փակուելու համար ի-
րաւունք պիտի ունենան ներկայ 16րդ
շրջանի մինչև 11րդ թիւն ստանալու։
Հետևապէս այս 16րդ շրջանի մինչև
վերջն իրենց բաժնորդագրին վճարած
լինելու համար 17 1/2 ֆր. միայն կը
պարտին զրկել, իսկ այն հին բաժ-
նորդներ որոնք ներկայ 16րդ շրջա-
նին համար ալ 20 ֆր. զրկած են ար-
դէն, կը խնդրենք որ հաճին իմացու-
նել մեզ թէ ինչպէս կուզեն կարգադ-
րել իրենց այդ 2 1/2 ֆր. պահանջը։
Եթէ կը փափաքին, իրենց ընտրած
գիրքերէ 2 1/2 ֆր. արժէքով կը
զրկենք իրենց (եթէ իրենց ուզած
գիրքն աւելի արժէ, տարբերութիւնը
մեզ զրկուելով)։ Իսկ եթէ կուզեն,
փոստով իրենց կը վերագրաձուներ
այդ 2 1/2 ֆրանգը։

—Արմենիային իր 16րդ շրջան թեւա-
կոխելով հրատարակուած չյետաձգելու
համար, մեր բարեկամներէ շատերի
խորհուրդին հետեւելով, վերսկսած ենք
շարունակել հրատարակութիւնը, առ
այժմ չարաթը մէկ թերթ հանելով
և խոստանալով շուտով սկսիլ նորէն,
երբ հանգամանքները ներքին, շարաթն
երկու թերթ տալու։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. պօլսի եւ Հայաստան. — Տ. տ'իւ-
րորցիի մէկ ատենաբանութիւնը Հայերի
մասին. — Կիպրոսի հայ որբանոցը եւ
Բազմազգի խմբագրութիւնը. — Ամերիկայի
Հայեր. — Տեղակա. — Մանագոյ 2. Գ.
Վ. Չարբանախեան. — Նոր հրատարա-
կութիւններ. — Ամուսնութիւն. — Զինակա
լուրեր. — Արտասանման լուրեր. — Ծա-
նոցումներ։

Կ. ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Շար. 21րդ քուռն)

Դպրոցների ամարային արձակուր-
դէն օգուտ քաղելով, 1876 յունիսին
Կ. պօլսէն մեկնեցայ առաջին անգամ
լինելով Թիֆլիս երթալու և Գրիգոր
Արծրունին տեսնելու համար որի
Մշակի կարգադրած մի քանի թիւերն
և իրեն նկատմամբ Թիֆլիսէն 1-2
ծանօթներն ինձ հաղորդած տեղե-
կութիւններն այնչափ ոգևորած էին
զիս։

Ինչպէս արդէն գրած եմ, Կ. պօլսէն
երբեմնակի կը թղթակցէի «Մեղու-
Հայաստանի»-ն. ուստի երբ Թիֆլիս
գնացի, թէ՛ «Մեղու»-ի և թէ՛ «Մշա-
կ»-ի խմբագրութիւններին հետ տե-
սակցեցայ Պէտք է խոստովանիմ որ
«Մեղու»-ի խմբագիր Տիար Պետրոս
Պիմէնեանց ինձ հետ վարուեցաւ
չառ քաղաքավար կերպով—ասիական
ոճով. — մի քանի անգամ ճաշի հրա-
ւիրեց զիս իր խմբագրատուն — ուր
կը տեսնէի որ իրեն սեղանակիցներ
անպակաս կուենար միշտ —, իր
խմբագրական ժողովին ներկայացուց
զիս գովասանելով, ևայլն յարգանք-
ներ. բայց իմ փնտառած այդպիսի
քաղաքավարական փափկանկատում
ներ չէին. սիրտս տաքցունող, ոգևո-
րող գաղափարական բան մը չտեսայ
հոն. և ո՛չ իսկ խորին հետաքրքրու-
թիւն մը Թիֆլիսի ազգային գոր-
ծերին վրայ. մեզ՝ Թիֆլիսի Հայե-
րիս՝ ոգևորող գաղափարական խըն-
դիրները հարկանցի միայն կը շօշափ-
ուէին այնտեղ. քեյֆ (հաճոյք) պատ-
ճառելու մասնաւոր ուշադրութիւն
կերեւէր. իսկ Գրիգոր Արծրունին
հետ տեսակցութեանս մէջ՝ զինք գը-
տայ նոյնպէս չառ քաղաքավար մէկը
— եւրոպական ոճով. — թէ և իր համ-
ղումները պաշտպանութեան համար
գիրագրելու վիճաբանող, որ գուցէ
իր խիստ գրութիւններ միայն կար-

գալով իրեն հետ անձամբ չտեսակցո-
ղին այնպիսի գաղափար մը առ թէ
անմատչելի մէկն է, ընդհակառակ տե-
սայ որ իրմէ շատ վար գիրքի մէջ
գտնուող շատ անձերէ աւելի գիրա-
մատչելի էր ամենքին և ընտանի, իոյն
իսկ զուարճարան բնաւորութիւն մը
ունէր բարեկամութեան մէջ, անկեղծ,
անաչառ, ոչ թէ քեյֆի ու ասիական
յարգանքների համար ժամանակ կոր-
սնցունող, այլ գործելու եռանդով ու
հետաքրքրութեամբ վառ, կը հար-
ցասիրէր ու իր գաղափարական ոգևո-
րութիւն կը ներշնչէր խօսակցին։

Թիֆլիցիներէն որոնց հետ որ
տեսնուեցայ այդ ժամանակ, կը նկա-
տէի որ շատ անորոշ գաղափարներ
ունէին Թիֆլիսի վրայ (խօսքս մէկ
երկու բացառութիւնների համար չէ,
այլ ընդհանուր առումով)։ Երկու ե-
րեք քաղաք միայն կը ճանչէին Թիֆ-
լիսէն. Կ. պօլսի, Վան և Մուշ (Թիֆ-
լիսի մէջ Մշեցի բնակիչներն — տե-
ղական լեզուով՝ մշակ—չառ կան կամ
կային այն ատեն)։ Հետևապէս Թիֆ-
լիսէն հոն գնացող Հայերն ո՛ր քա-
ղաքացի ալ ինչին, կամ հոսնոս (Կ.
պօլսեցի) կը համարուէին կամ կոչ-
վանային, Մշեցի)։ «Հոսնոս» կը ներ-
կայացունէ երեւակայական թեթեւ բա-
ներով գիրաւ բռնկող, ցատկատուն,
ծեքծեքուն և պոռոտաբան շատախօսի
տիպարը, որին մօտիկ նշանակութիւն
ունեցող բառն է մեր մէջ «թեթեւո-
րիկ»ը. այնպէս որ երբ ես շատ չէի
խօսեր, այլ աւելի կուգէի լսել լուռ-
թեամբ և քիչ թէ շատ քաշուող բնա-
ւորութեամբ մը, երբ ձևեր ու կոտր-
տութիւններ ընելով ճառօրէն չէի խօսակ-
ցեր իրենց հետ այլ պարզ կերպով,
կը նկատէի որ Կ. պօլսեցիութեան (հոս-
նոսութեան) հակառակ բան մը վրաս
տեսնել կերակայէին ոմանք. այն
աստիճան հաստատ համոզում ունե-
ցած կերեւէին Կ. պօլսեցիների թեթե-
ւարարոյ, զուարճասէր, բանասեղ-
ծական երեւակայութիւններով բոր-
բորուն ու շատախօս լինելուն վրայ։
Եւ իրաւ ալ իմ Թիֆլիս գնացած այդ
միջոցին, դժբաղդապէս, հոսնոսու-
թեան քամի մը Կ. պօլսի Հայերին մէջ
փչեր և ահագին փոթորիկ մը հաներ
էր. կովկասեան Յեղափոխութեան
սուտ լուր մը ոտք հաներ էր Կ. պօլսի
Հայերն որոնք հրապարակային մի-
թիւններ կազմելով ճառեր կը խօսէին

և հրաւեր կը կարգային Թիֆլիս եր-
թալու մեր կովկասեան Հայերի
օգնութեան ևայլն. և այդ ամենը Թիֆ-
լիսեան վարութեան աչքին առջև և ա-
նոր լսիկ հաւանութեամբ, իս գործին
այդ աստիճանի հասած լինելէն տեղե-
կութիւն չունէի դեռ. մի օր բարեկա-
մի մը հետ գնացի Կոնօրի ամարանո-
ցը ուր նա կուգէր տեսնել հայերէնի
աւագ զրաքննիչը (Սողոմոն խան
Մելիք Մեհրաբեանց)։ զիս ալ
ներկայացուց անոր որ Կ. պօլսի լրա-
գիրները ցոյց տալով և շուտաւ գար-
մանքի մը շնորհով հարցուց ինձ թէ
«Ինչեր են գրում էս ձեր հոսնոսներ,
գժուե՞լ են (յիմարացե՞ր են), ի՞նչ են
եղել»։ և համառօտիւ պատմեց անոնց
պարունակութիւնը (1)։

(Շարունակելի)
Մ. ֆ.

(1) Կ. պօլսէն դէպի Թիֆլիս մեկնած
ժամանակ, մի լուր սկսած էր տարած-
ուել Կ. պօլսի մէջ թէ Դ. Կորգ կաթողիկոս
Էջմիածնի Վեհաքարին մէջ բանտարկուած
է ուսու կառավարութեան կողմէն և իրեն
հետ ունէ հաղորդակցութիւն արգելուած։
Երբ Պաթում հասայ (այդ ժամանակ—
ուսու թիւրք պատերազմի նախորդ տա-
րին—Պաթումը Թիւրքերին էր դեռ և
հիմակուան Բաթումէն բոլորովին տար-
բեր և ողորմելի վիճակ մ'ունէր այնպէս
որ հիմակուանը տեսնողը չկրնար երեւա-
կայել հին Պաթումը։ Աւելորդ է ըսել որ
երկաթուղի չկար այն ատեն և Կ. պօլսէն
Թիֆլիս գնացողները կը պարտաւորուէին
չոգենաւէն իջնել Պաթում, որ թէ և մեծ
ու գեղեցիկ նաւահանգիստ ունի, բայց
նաւամատոյց չկար և ճանրորները չո-
գենաւէն նաւակներով ծովեզրը կը փո-
խադրուէին։ Յետոյ ուսուական փոքրիկ
չոգենաւով Ռիօն գետէն անցնելով կեր-
թային Բօթի ուրկէ չոգեկառք կը մըտ-
նէին Թիֆլիս երթալու համար)։ Պաթումի
Հայերէն տեղեկութիւն խնդրեցի թէ
ինչ վիճակի մէջ է հիմա Գեորգ կաթո-
ղիկոսի գործը։ Տեսայ որ մարդիկ զար-
մացմամբ երեսու կը նային թէ ի՞նչ կըսեմ։
Թղթակցութիւն մը գրեցի Պաթումէն
«Մանգուէլի Էֆեքար»ին թէ ուսուական
սահմանադրութիւն և ժամ միայն հեռուն կը
գտնուի և չոգենաւների անընդհատ
երթեկեկութիւն կայ Պաթումի ու Բօթի
միջև, իսկ Վաթողիկոսի բանտարկուած
լինելու մասին ունէ լուր չկայ Պաթումի
մէջ ուր ստայօք բան մը կը համարուի
այդ։
Բայց Կ. պօլսէն իմ մեկնելէս յետոյ
արդէն այդ լուր աւելի խոշոր սուտի մը
վերածուեալ է եղեր. Թիւրքաւտեանի
«Լրագիր» օրաթերթը կովկասէն թղ-

Թակցութիւն մը հրատարակեր է թէ
կողմասի Հայեր ապստամբած են ուս
կառավարութեան դէմ. թէ կողմասի
փոխարքայ Միքայէլ մեծ դուքսը (Չարին
եղբայրը) հայկական բանակի գլուխն է
անցեր և Գէորգ կաթողիկոսն ալ զինք
Հայաստանի թագաւոր օծեր է և այլն. և
կաթողիկոսը հայ ժողովուրդը կողակոտէի,
«Արագիւր» օրական մի քանի հազար օ-
րինակ կը ծախուի, մինչև իսկ երեկոյին
ուշ մնացածներ կամ Վոսփորի գիւղերը
գտնուողներ՝ վերջին մնացած թիւերին
20 փարաի (10 սանթիմ) փոխարէն 5 դը-
րուշ (1 Ֆր.) կուտան օրինակ մը ձեռք
անցունելու համար. միւս հայերէն թեր-
թեր նախ կասկածներ կը յայտնեն Աշ-
տարակէն «Արագիւր»ին զրկուած թըր-
թակցութեան վրայ. բայց յետոյ նկա-
տելով թէ իրենց համար շահաբեր կը
լինի այդ լուրը, ամենքն ալ կը սկսին
կողկասեան հայ յեղափոխութեան վրայ
մանրամաս լուրեր յերկուրէլ և հրատա-
րակել. ամեն օր Յաւելուածներ կը հա-
նեն թէ լուր եկած է որ այսինչ օր հայ-
կական և ուսական բանակներն իրար
հետ զարնուեր են թիֆլիսի մէջ և 40
հազար ուս զօրք սպաննուելով չարա-
չար յաղթուեր են. թէ այսինչ օր հայ-
կական զօրաբանակը Միքայէլ դուքսի ա-
ռաջնորդութեամբ այնինչ բերդաքաղաքի
վրայ յարձակուի և ուս զօրքերն անձ-
նատուր ընելով քաղաքն առեր է և այլն. և
Միքայէլ իսկ Տաճիկներէն շատեր հայ լրա-
գիրներին այդ Յաւելուածներ գնելով
(այդ ժամանակ թիւրք լրագրութիւնը
նորածին ողորմելի վիճակ մ'ունէր. հի-
մալուան ինքնուրոյն տարածուած գիր-
քը չէր բռնած) և թարգմանել տալով,
«Աֆէրիմ էրմէնկէր» (կեցցե՛ն Հայեր)
կըսեն ու կը քաջալերեն. ևս այդ բաներ,
ինչպէս արդէն ըսի, մասամբ իմացայ
թիֆլիսի մէջ աւագ գրաքննիչ Մեղիք
Մէհրաբեանէն, Գրեցի Կ. պօլիս Տիար
Կ. Փանոսեանին ինչ որ գրաքննիչ ըսած
էր Կ. պօլիս մէջ եղած հոսիսութիւններ
մասին և յայտնեցի թէ բոլորովին սուտ
և անհիմն են այդ տարածուած լուրերը.
Արդէն Կ. պօլիս հայ լրագիրներին մէջ
«Մանգուլ»-ն միայն մնացած է եղբւր
պնդող և ըսող թէ սուտ են այդ լուրերը,
խելքի դէմ բաներ են. և երբ միւս բո-
լոր լրագիրներին յարձակման ենթակայ
եղած միջոցին իմ թղթակցութիւններս
ալ կը ստանայ, աւելի զօրացած, կը հրա-
տարակէ զանոնք, և միւս խմբագիրներին
բազմութեան դէմ ինքնապաշտպանու-
թեան կատարի մէկ թափէն մղուած կը
գրէ նաև թէ «Պուշկարը եսզան էչէք,
օգոյսուպտէ ինանան էչէ օղլու էչէք»
(Այսպիսի բաներ գրողներն էչ են. իսկ
կարգացող ու հաւատացողները՝ էչի ծը-
նունդ էչ): Հակառակորդներն ատկէ ա-
ռիթ գտնելով կը գրգռեն ամբողջ որ
կերթայ «Մանգուլ»-ի տպարանը, նոյն
օր ելնելիք թերթի ֆօրմաները կը քան-
դէ, գիրքերը կը թափէ կը ցրուէ գետինը և
կը յարձակի Փանոսեանի վրայ. թիւրք ոս-
տիկանութիւնը վրայ կը հասնի, կը բռնէ
Փանոսեանը կը տանի կը բանտարկէ ա-
ղաւելու համար ամբոխի ձեռքէն որ
փողոցները մեծ բազմութեամբ խռնուած
կը հետևի ոստիկաններին մինչև Ղալա-
թիաի պահականոցը, Փանոսեանի ետեւէն
պոսալով. «Յո՛ւզա՛, մատնի՛չ, ուսու կա-
ռավարութեանց կաշառուեր ես սուտ
հանելու համար կողկասի մէջ Հայերի
գործած քաջութիւնները և Հայոց թա-
գաւորութեան հաստատուիլը» և այլն.

Վերջապէս ուսական դեսպանատան
խորհրդական Տ. Օնու (այժմ Աթէնքի
դեսպան) Բ. Դուռ կերթայ կը բողոքէ այդ-
պիսի ստայօք լուրեր հրատարակուելուն և
կողկաս կամաւոր զօրքեր զրկելու համար
հրապարակային գումարներ որ շար-
ժուներ լինելուն դէմ որով Բ. Դուռը
կը հարկադրուի հանդարտեցունել ան.

Տ. ՏԵՐՍԻՆԵՆԻ ՄԵԿ ԱՍԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Նախքան մեզ կը գրեն հետեւեալը.

Առկէ քանի մը օր յառաջ հոս հրա-
պարակային բանախօսութեան մը մէջ
Տիար տ'էսթուրնէլ տը Գոնսթան(1)
խօսելով լաւէյի Խաղաղութեան Հա-
մաժողովի արդեանց վրայ, Հայերու
մասին հետեւեալ խօսքերն արտասա-
նեց.

« Չկրցանք զբաղիլ տկար ժողո-
վուրդներով որոնք կը տառապին ա.
նարդարութեանց երեսէն. կարելի
չէր մեզ անոնցմէ մէկովը միայն զբա-
ղիլ, հարկ էր ամենուն համար հոգալ.
Իրանտացիին որ կը տառապի Անգ-
ղիոյ ձեռքը, Փիլիպպեանցիին ևսլն.
Հայաստանին որ կը հնծէ թիւրքիոյ
լուծին տակ, որովհետեւ մասալներ
չեն ասոնք, աւա՛ղ, չափազանց իրա-
կան է թէ հաղարաւոր, հարիւր հա.
զարաւոր Հայեր խողխողուած են
թիւրքերէն. և ոչ թէ իրենց անձը
պաշտպանելու կարող զինեալ այրեր,
այլ անպաշտպան կիներ, տղայներ:

տեղի յուզումը:
Միծաղելին այն է որ երբ Կ. պօլիս
վերադարձայ, արդարեւ «հոսիս»-ական
տիտղոսին արժանի օմանք, իբրեւ թէ
մտերմարար, ինձմէ մանրամաս տեղե-
կութիւններ կը խնդրէին կողկասեան
յեղափոխութեան վրայ, որովհետեւ ի-
րենց հաւատացուցեր են եղբր թէ ես
թիֆլիսի մէջ ուս կառավարութեան
ճշման տակ գրեւ եմ թղթակցութիւն-
ներս: Երբ իրենց կը յայտնէի թէ բոլո-
րովին չինձու և անտեղի են այդ լուրերը,
տակաւին չէին ուզեր հաւատալ, առար-
կելով թէ Լոնտոնի «Թայմըզ»-ն Բարիդի
«Թան»-ն ալ գրեւ են. միթէ՞ այդ եւրո-
պական թերթերն ալ սուտ կը խօսին.
Ես իրենց դիտել կուտայի թէ «Կ. պօլիս
լրագրական բաղերն են որ թուրք գնա-
ցեր են Սերոպա և անկէ ալ վերադար-
ձունելով ձեզ կը հրամցունեն հիմա. թէ
ձեր աչքին անկերքելի երեցող այդ վկա-
յութիւններ ինձ համար արժէք չունին
քանի որ ես ինքս թիֆլիսէն, այդ յե-
ղափոխութեան կեդրոն համարուած տե-
ղն կուգամուր 40,000 ուս զօրքերի հոտոր-
ուած փողոցները փռուած են եղբր»...
և այլն. ինչ գծար բան է ոգևորուած
տգէտ ամբոխին խօսք հասկցունելը որի
միամտութիւնն աւելի հակամէտ կընէ զինք
մասալներին հաւատալու քան ճշմարտու-
թեան:

Այդ խնդրի առթով «Մանգուլ»-ի
գրած թղթակցութեանս հետ կապ ունե-
ցաւ դէպի Հայաստան ճանրորդութեանս
միջոցին Խարբերդի Հիւսէյնիի գիւղին
մէջ անցուցած գիշերս պատահած դէպք
մը որ ինձ համար աղիտաբեր պիտի լի-
նէր եթէ զիս ձերբակալել եկող թիւրք
հարիւրապետն իրօք այդ պաշտօն ունե-
նար և ոչ թէ ծպտեալ Հայ մը լինէր:

Եթէ յարմարութիւն տեսնեմ և գրե-
լու տրամադրութիւն ունենամ, երբեմ-
նակի պիտի յիշեմ այդպիսի միջադէպներ
սոյն յօդուածի մէջ, ցոյց տալու համար
այդ ժամանակներ ժողովրդին մէջ տիրող
զգացումներն ու կարծիքները:

(1) Եյս հայասէր Ֆրանսացի իր հա-
յասիրական զգացումներ արտայայտող
նամակ մը հրատարակած է Բարիդի Pro
Armenia կիսամանայ թերթի փետր. 10ի
թուին մէջ: Իր այդ նամակի մէջ եւրո-
պական կառավարութիւններին վրայ շատ
յոյս չընելով մէկտեղ՝ կը յորդորէ չվհա-
տիլ:

ԽՄԲ. ԱՐՄ

Ու բոլոր այդ ջարդերը կատարուած
են սոյնըստի հրամանով. Եւ մենք
չենք կրնար միջամտել, այլ կը մնայ
մեզ յենուլ պատմութեան դատաս-
տանին վրայ որ սուլթանին անունը
մեծ մարդասպան անունով պիտի
կնքէ: »

Տիար d'Estournelles de Constant,
երեսփոխան, իրագործեալան՝ լաւէյի
Համաժողովին մէջ Ֆրանսաի ներկա.
յացուցիչներէ մին էր և անդամ է
Միջազգային իրաւարար միայուն առ-
եանին և այսու իսկ իր արտասանած
կարծիքն ունի իր մասնաւոր նշանա
կութիւնը:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՅ ՈՐԲԱՆՈՅԸ ՆԻ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վենետիկ «Բազմավէպ»-ի խմբա-
գրութիւնն իր իբրև յաւելուած հրա-
տարակած Որբանոցի հասոյթէն 300
ֆրանք բաժին հաներ է կիպրոսի
հայ կրթարան. Որբանոցին որին հա-
մար կը վկայէ «Բազմավէպ»-ը թէ
« իրեն անձնանուէր վարչիներու և
խնամակալներու շնորհիւ, ներկայ բազ-
մաթիւ հայ որբանոցներու մէջ, ամե-
նէն նախանձելի կազմութիւնն ունի և
որբերու կրթութեան շատ գրուատելի
եղանակաւ կաշխատի: »

Զաւալի է որ Կ. պօլիս Պատրիար-
քարանի Որբանոցն Յանձնաժողովը
չէ հաճած իր անուկէ ունէ նպաստ
յատկացունել կիպրոսի Որբանոցին
ալ, գուցէ զայն թիւրքիաի շրջանա-
կէն դուրս համարելով (թէ և հոն պա-
տապարուածները լոկ թիւրքերացի որ-
բեր են և կիպրոսն ալ թիւրք սուլ-
թանի վեհապետութեան և թիւրքիաի
Հայերի եկեղեցական վարչութեան
իրաւասութեան տակ կը գտնուի) և
այդ պարտքը թողով արտասահմանի
Հայերի վրայ (թէ և արտասահ-
մանի Հայեր ըսուածներն ալ թիւր-
քիացի Հայեր են մեծ մասով և ատոնք
իրենց նպաստներ կը զրկեն Պատ-
րիարքարան որ բաժնէ նպաստակա-
րօտ որբանոցներին որոնց մէջ արժա-
նաւոր տեղ մը բռնած է կիպրոսի
կրթարան. Որբանոցը:)

ԱՄԵՐԻԿԱԻ ՀԱՅԵՐ

Ուսթըր, 5 փետր. 1901

Շատեր կը խորհին թէ բաւական
է որ Ամերիկայի պէս ազատ, ուսեալ
և բարոյական բարձր մակարդակի
վրայ գտնուող երկրի մը մէջ կապրին
և ահա ուսում ու գիտութիւն ինքն
իրեն մարդս կը կրթեն ու կը զար-
գացնեն:

Դժբաղդաբար այս անկարելի է և
ասանկ մտածողները թող լաւ հաս-
կնան թէ առանց ճշմարիտ վանքի,
առանց խիստ ծանր աշխատութեան
չէ կարելի ամենափոքր մաս մը իսկ
ստանալ այն կրթութենէն, այն ու-
սումէն որ ունի Ամերիկա. ընդհակա-
ռակն շատ անգամ, փոխանակ կըր-
թուելու, փոխանակ բարձրանալու,
գուցէ նաև աւելի ցածնան և դէպի
վատն ու ստորը յետադիմեն ապակա-
նիչ ընկերութեանց մէջ:

Ամերիկան ազատ երկիր է կըսենք
մինչ այստեղ ալ ուրիշ տեսակ բռնա-
կալութիւն մը կը տիրէ. ուսեալ եր-
կիր է, սակայն տգիտութեան խաւար
չօչափելի կերպով թանձր մնացած է
գեռ իր զանազան անկեաների մէջ.
զարգացած ու բարձր է նրա ժողո-
վուրդ, բայց նոյն այդ Ամերիկայի մէջ
կապականին ու կըստորնանալ շատեր
որք նրա վատ ազդեցութեան տակ
ինկած են. Եւ ի՞նչ է այս ցաւալի
իրողութեանց պատճառ:

Նախ հարցնենք թէ ի՞նչ փոփոխու-
թիւն կրած են ուսման, կրթութեանց
և ընկերական յարաբերութեանց մէջ
ի՞նչ միջիմարտկան քայլ մը առած
են այն Հայեր, որք 8-10 տարիներէ
ի վեր հոս Ամերիկայի մէջ կը բնակին.
Իրենց մօքի հորիզոն ո՞րքան ընդլայ-
նած է և իրենց սիրտ ու խորհուրդ-
ներ ո՞րքան ազնուացած են ու բարձ-
րացած:

Ի մեծ զարմացում ամենուս, կը
տեսնենք թէ նոցանէ շատեր կան ո-
րոնք փոխանակ յառաջանալու ու
աղնուանալու, աւելի յետադիմած ու
ինկած են և մինչ իսկ իրենց ամենօր-
եայ գործածական լեզուն, անգղիերէ-
նը, ո՛չ սորված, ո՛չ ալ սորվելու
շանք մ'ըրած են:

Պէտք է խոստովանինք թէ Ամերի-
կայի Հայերու մեծագոյն մասը կը բաղ-
կանայ անուս ու խեղճ «գիւղացի»
դասակարգէ. Տաճկաստանէն Ամերի-
կա գաղթող Հայոց մէջ շատ չենք
տեսներ ուսեալ, խելքի և ազդեցու-
թեան տէր մարդիկ — բացառութիւն.
ները քիչ են — որք կարենան իրենց
պանդուխտ եղբարց օգտակար լինել:

Իսկ անոնք, որք քիչ մը սև ու ճեր-
մակէն կը հասկնան, իրենց ունեցածն
այնքան սուղ կը ծախեն որ «հասա-
րակ ժողովուրդը», ինչպէս իրենք կը
կոչեն, չկրնար գնել. Յուցամուրու-
թեան և ինքզինքնիս ուրիշներու ծա-
խելով՝ զմեզ ուրիշներէ բարձր դա-
սելու յիմար զաղափարն այնքան
արմատացած է մեր մէջ որ անկեղծ
ու իրենց ազգին ճշմարտապէս օգտա-
կար ըլլալ ուզողներն ալ շատ անգամ
կը ծաղրուին իբրև անմիտներ, և հե-
տեաբար երբ այս կարգի անձինք առ-
պարէզէն կը քաշուին, գործը դարձ-
եալ տկարներուն, տգէտներուն և
կարգ մը աննպատակ պոռոտախօս
բաղդախնդիրներու կը մնայ:

Դիտուած է որ, լինի տգէտ, լինի
ուսեալ, լինի անցելոյն մէջ անտար-
բեր և իր ազգին վրայ ալ տեղեկու-
թիւն չունեցող և կամ առաւուսեկ
գերի ազգ մը լինելը միայն գիտցող բո-
լոր Հայեր երբ անգամ մը Ամերիկա կը
հասնին, յանկարծ կը փոխուին, աղ-
գասէր, յեղափոխական, տաքարիւն
գործող և ազդը փրկող կը դառնան.
և կը սկսին արդէն չունեցած ազգա-
սիրութիւններ իրենցմէ տգէտներուն
ծախել, այսինչ կուսակցութիւն պաշտ-
պանելով և միւսին դէմ սոսկալի հայ-
հօանքներ թափելով. Եթէ այդ կար-
գի անձանց հարցնես թէ ո՞վ եղած է
ազգիդ նախահայրը, պիտի չուարի
որոյ պատասխան մը տալու:

Այս տեսակէն են ահա Ամերիկայի

Հայերու մեծագոյն մասը . անդին կը
մնայ փոքրամասնութիւն մը որք որ-
պէս թէ ամեն բան հասկցած և յե-
ղափոխութեան աւագանին մէջ մկր-
տուած, կաշխատին իրենց ազգին օ-
գուտ մը հասցնել, սակայն անանկ
մեթոտով և անանկ անպատուաբեր
վարմունքով մը որ ինքզինքնին թըշ-
նամի կը դարձնեն ժողովրդին և ունե
օգուտ չեն կարող յառաջ բերել:

Նայինք թէ Ամերիկայի պէս ազատ
և ուսեալ երկրի մը, Հայերու վրայ
ըրած ազդեցութիւնն ի՞նչ եղած է
մինչև ցարդ:

Յիշատի Ամերիկա ազատ է ամեն
բանի մէջ, սակայն նրա ապականիչ
ընկերութիւններ և հազար տեսակ
մարդս նուաստացնող միջավայրեր,
երբ խեղճ հայ ժողովուրդ իրենց պող-
պատեայ ճանկերուն մէջ բռնեն, զայն
կըշարչարեն արիւնաքամ: Ամերիկայ
լուսաւորեալ երկիր է. բայց դժբաղ-
դարը նրա լոյսեր չեն կարող թա-
փանցել պիտախաւններու և անկէ ալ
նուաստ տեղերու միջին տնկիւններ:

չեն կարող լուսաւորել հոն գտնուող
և իրենց ինկած վիճակի մէջ թմբալ
Հայերը, որք իրենց ազգ, կրօն կը
մոռնան մի գաւաթ դարեկուրի առջև:
այն Հայեր որք երիտասարդացեալ-
մաններ փորող և ոսկորներ փտեցնող
ախտերէն բռնուած, օգնութիւն կա-
ղաղակեն, բայց անօգնական ու թըշ-
նուա կը հիւծին ու կը մաշին, մինչև
մահու սև քօղը զանոնք ծածկէ մեր
աչքերէն:

Եւ ի՞նչ կընեն մեր տաքարիւն ազ-
գասէրներ: Միթէ՞ եկեղեցիներու,
սրահներու և ժողովատեղիներու մէջ
«կեցցէ՛ Դաշնակցութիւն», «կեցցէ՛
Հնչակեան կուսակցութիւն» պօռալ,
ի զոր իրար խածատել, աղմուկ, կռիւ
կարող են թշուառ Հայն ազատել իր
անմխթար և անկեալ վիճակէն:

Անգամ մը եթէ բանաք աչքերնիս,
նայինք մեր չորս կողմ, ինչե՛ր կը
տեսնենք, ինչե՛ր կը պատահին մեր
թշուառ ժողովուրդին այս ազատ եր-
կրի մէջ: Չմոռնա՛նք հեռաւոր ան-
կիւնները, թէև մերկ, անօթի բայց
զէթ իրենց ընտանեաց քով մեռնող
Հայերը. սակայն և այնպէս նայինք
նաև Ամերիկայի Հայուն և նրան ևս
հոգ տանինք որ լուսաւորութեան
մէջ իսկ չխաբխափի ու չմոլորի, ազա-
տութեան մէջ բռնակալներու ճնշման
տակ չհեծէ ու չմեռնի: Ա՛խ, Հայեր,
Հայեր, ասոնցմէ շատեր տուն ունին,
ընտանիք ունին, զաւակներ ունին ու
ընքզուք 4, 7, 10 տարիներէ ի վեր
հայրիկ, հայրիկ կաղաղակեն ու վերջ
կիցան, կը մեռնին անօթի ու ծարաւ,
առանց հայրիկին տեսնալու. ամուս-
նիկներ ունին որք իրենց Ս. ուխտին
հաւատարիմ կը համբերեն ու կը
համբերեն, թշուառութեանց և ար-
տասուաց մէջ, զրկաբաց իրենց սիրե-
կիներուն կը սպասեն և ահա նրանց
մահուան բօթը տանող նամակը կը
ստանան: Եւ մենք դեռ անտարբեր
կը նայինք մեր աչքի առջև գտնուած
այս թշուառներուն. ո՛ր է հապա մեր
ազգասիրութիւն:

ՄՈՒՇԵՂ

Տ Ե Ղ Ա Կ Ա Ն

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ նահատակութեան
1450րդ տարեդարձի հանդէսը կա-
տարուեցաւ փետր. 21ի հինգշաբթի
երեկոյ, Բէնի սրահին մէջ (Salon Poin,
1, rue de l'Arsenal) ՀայկականԱկումբի
(Club Arménien) կարգադրութեամբ:
Երկու սեռէ մեծ բազմութիւն ներկայ
կը գտնուէր որոնց մէջ Ֆրանսա-
ցիներ ևս բաւական ստուար թիւ
մը կը կազմէին: Ասոնք իրենց ընտա-
նիքներով մէկտեղ եկած, Հայերի Ազ-
գային Տօնին (Fête Nationale) մասնակ-
ցելով համակրութեան ցոյց մը կը ցնէին:

Հանդէսն երկու մասէ կը բաղկա-
նար. առաջին մասը՝ հայերէն հրապա-
րակախօսութիւն և երգ. իսկ երկրորդ
մասը՝ նուագածութիւն, երգ և խո-
րիկ ներկայացում մը Ֆրանսերէն
լեզուով:

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 9ին,
Գեր. Գէորգ Եպ. Իւթիւճեանի մէկ
կարճ առեւտրաբանութեամբ: Այնու-
հետեւ Տիարներ Յ. Տիրատուրեան և
Արամ Թիւրապեան միասին երգեցին
Բաւար յորտումը մինչ միևնոյնը դաշ-
նակի վրայ կը նուագէր Տիար Կ.
Թադևոսեան Տիարներ Հմայեակ Ասա-
տուր և Արարհամ Գէորգեան մէկ
մէկ ճառ խօսեցան, առաջինն իրեն
բնաբան ունենալով «Ազգ և Կրօն» և
երկրորդը՝ «Հայրենասիրութիւն»:

Օրիորդ Ն. Գայթանեան «Գնար
Հայրենեաց» ոտանաւորը խօսեցաւ:
Իսկ Տ. Յ. Նազարեան՝ «Երկու Այ-
ծեր»ը: Տիար Արամ Թիւրապեան
«Գաղթականութեան ազգային կեան-
քի մասին համառօտ տեսութիւն մը»
ըրաւ որով աւարտեցաւ հանդէսի
այս առաջին մաս:

Երկրորդ մասին մէջ, նշանաւոր
նուագայրդարներ զօրձեր դաշնա-
կի վրայ նուագեցին Օրիորդներ Վ.
Յրէնկեան, Հ. Թիւրապեան, Ս. Ան-
դէլմօ, Տիկին Հելուբեանց, Տիար Մ.
Շամպէլան և Տիկին Թէքեան: Զու-
թակի (violon) վրայ նուագեց Տիար
Եփրեմ Սէլեան. փոքրիկ վինի (man-
doline) վրայ Հելուբեանց օրիորդները
և Տիար Բրօֆէսէօր Բակժի: Օրիորդ-
ներ Քօրա և Բոզէլվա երգեցին:
Ի վերջոյ ներկայացուեցաւ L'anglais
tel qu'on le parle զուարճալի թատե-
րախաղը որմէ յետոյ ընտանեկան
փոքրիկ պարահանդէս մ'ալ տեղի
ոչնեցաւ որ տեսեց առաւօտեան մինչև
ժամը 4:

Այս ազգային հանդէս ներկայ
գտնուողներին վրայ լաւ տպաւորու-
թիւն մը թողո՞ւց որ պատիւ կը բերէ
Հայկական Ակումբի Գործադիր ժողո-
վին:

Մեր կարծիքով, աւելի լաւ կը լի-
նէր եթէ Ֆրանսերէն առեւտրախօսու-
թեամբ մը ներկայ Ֆրանսացիներին
բացատրուէր վարդանանց նահատա-
կութեան պատմական մեծ նշանակու-
թիւնը և թէ հայ ազգն որ քաղաքա-
կրթութեան տարածիչն ու քրիստո-
նէութեան ախոյեանն հանդիսացած է
Ասիական ժողովուրդներին մէջ, 15
դար առաջ երբ դեռ կրօնամոլութեան
խաւարը տարածուած էր Եւրոպայի

մէջ և աստուածաբանական բժախըն-
դութեան վէճերով զբաղած իրար
կը հալածէին, Հայն Ասիայի մէջ հզօր
կայսրութեան մը դէմ կը կռուէր
խղճի ազատութեան սկզբունքը և
միևնոյն երկրի զաւակներին՝ առանց
կրօնական խտրութեան՝ հաւասար
քաղաքացիութեան սկզբունքը պաշտ-
պանելու համար: Ինչ Եւրոպայի մէջ
իսկ տակաւին յայտօր կան բաւական
ստուար թուով անձեր որոնք այդ ա-
զատութեան ու հաւասարութեան
սկզբունքներն ըմբռնելու չափ չեն յա-
ռաջացած դեռ: Նոյն երեկոյեան հան-
գիստակատարներին մէջ կային անձեր,
որոնք Ֆրանսերէն լեզուին լաւ տեղ-
եակ, կարող են Հայերի մասին շատ
լաւ խօսիլ Ֆրանսացիներին իրենց
հասկցած լեզուով ու կերպով: Յուս-
անք որ թերևս առաջիկայ տարին այդ
ալ լինի:

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՑՈՅԾ
1901 ԹՈՒԱԿԱՆԻ

Կ.պօլսի Ս. Փրկչեան Ազգային Հի-
ւանդանոցի Հոգաբարձութեան այս
տարի հրատարակած Ընդարձակ
Օրացոյցը նախորդ տարիներէն շատ
աւելի տեղեկութիւններ ու կարևոր
գիտելիքներ պարունակող գիրք մը
եղած է:

Տոմարական բաժնին մէջ այս տարի
աւելցուած է նաև յատուկ հատուած
մը ուր նշանակուած են Սրբոց և
Սրբունիւնաց տօնախմբոյն օրերը,
այլուրէնի կարգով:

Ձախաղան գիտելիքների բաժնի
գլխաւոր նորութիւնն է ուսումնասի-
րութիւն մը Կ.պօլսոյ Հայոց և իրենց
Պատրիարքներուն վրայ: Կան նաև
մասնաւոր հատուածներ Արեգակնա-
յին դրոշմներ և նոր գիտելիքներ վրայ
պատկերազարդ. Թոռակաւնների հատ-
ուածը այս տարի շատ ճոխացած է և
անոր կցուած է այբուբենական ցանկ
մ'ալ:

Վիճակագրական տեղեկոյքներին
բաժնը կը պարունակէ, անցած տա-
րիի նիւթերէն զատ, կարգ մը նոր
տեղեկութիւններ ազգային զանազան
հաստատութիւնների վրայ իջմիածնի
կաթողիկոսների յանձնարարութիւնը նոր
ձևով ու մանրամասնութիւններով նը-
շանակուած է այս տարի:

Ընդարձակ Օրացոյցը կը պարու-
նակէ 50ի չափ պատկերներ, որոնցմէ
22ը գիւնկոկարձիկով պատրաստուած
և միացեալները փորագրուած են
յատկապէս Ընդարձակ Օրացոյցին
համար:

Այս «Օրացոյց»էն զնողը՝ ոչ միայն
1901 թուականի Օրացոյց մ'ունե-
ցած պիտի լինի, այլ պատմական ու
գիտական շատ մը հետաքրքրաշարժ
տեղեկութիւններով գեղեցիկ պատ-
կերազարդ գիրք մը, որի հրատարա-
կութեան արդիւնքն ալ յատկացած
է Ազգ. Հիւանդանոցի 1000էն աւելի
պատասպարեալներին:

Այս Ընդարձակ Օրացոյցը կարելի
է ստանալ նաև Արմէնիայի խմբագրա-
տունէն: Կը ծախուի Մարտէյի մէջ
2 ֆրանք և 75 սանթիմի: Մարտէյի
զուրա ունե տեղ զրկուելու համար,

փոստի ծախքը մէկտեղ հաշուելով,
3 ֆր. և 30 սանթիմ (66 սենթ մմե-
րիկեան = 2 շիլին և 8 բէնս անգլիա-
կան) է: Փոստին յատկապէս արձա-
նագրել տալով (registered) զրկուել
ուզողները պէտք է 25 սանթիմ (5
սենթ = 2½ բէնս) ալ ատոր ծախքին
համար աւելի զրկեն:

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ
Հ. Գ. Վ. ՋՈՐԺԱՆԱԼԵԱՆԻ

Վենետիկի Միթթարեան Պատ-
մարանութեան ամենէն արդիւնաւոր
անդամներէ մէկին, Հ. Գարեգին Վ.
Ջորժեանալեանի, փետր. 19ի երեք-
շաբթի օր վախճանած լինելու գոյժն
իմացանք:

Հանգուցեալը ծանօթ է արդէն հայ
մատենագրութեան վերաբերեալ իր
հմտալից հրատարակութիւններով:
Իր «Պատմութիւն հին հայկական
գրութեան»ը առաջին քայլն եղաւ
բանասիրական այդպիսի հետազոտու-
թիւնների մէջ և թէև մեր նախնի մա-
տենագիրների մասին իր տուած ինչ
ինչ տեղեկութիւններն այսօր վիճելի
լանդիրներ դարձած լինին կամ ան-
վաւեր համարուին, իր գիրք ճան-
բայ մը բացած եղաւ մեր մէջ այդ
կարգի բանասիրական աշխատութիւն-
ների համար և իրմէ յետոյ ալ դեռ
մեր մատենագրութեան ընդհանուր
պատմութեան վրայ ամփոփ դրուած
մը չունեցանք, թէև այս կամ այն հին
մատենագրի վրայ մասնաւոր քննա-
դատութիւններ հրատարակեցան:

Հ. Գարեգին Ջորժեանալեան հրա-
տարակած է Պատմութիւն յունական,
հռոմէական և սքեպտիկ դպրութեանց
1856ին, Պատմութիւն դպրութեան միջին
և նոր դարոց 2 հատոր 1874ին, Պատ-
մութիւն հին հայկական դպրութեան,
1865ին, որ Բ տպագրութեան արժանա-
ցած է 1885ին, Պատմութիւն նոր հայկա-
կան դպրութեան 1877ին, Մատենադա-
րան հայկական հին բարգմանութեանց
1889ին, Մատենագրութիւն հայկական
(որ հայերէն տպագրութեան սկզբէն
մինչև այս գրքի տպագրուած տարին
(1883) հրատարակուած հայերէն բոլոր
գիրքերի և տետրակներիցանկը կընե-
րկայացունէ հմտալից տեղեկութիւննե-
րով և որին Բ և աւելի ընդարձակ
տպագրութիւնը կը պատրաստուէր
վերջերս) և թերևս ուրիշ երկասիրու-
թիւններ ալ որոնք մեզի ծանօթ չեն:

Հ. Գարեգին Վ. Ջ. ծնած էր Կ.պօ-
լիս 1827ին. 10 տարեկան եղած ա-
տեն վենետիկ վաճըր մտած էր աշա-
կերտիլ և 20 տարեկան եղած ժամա-
նակ քահանայ ձեռնադրուած էր:
Ուրեմն 74 տարեկան հասակին մէջ
կը վախճանի, 54 տարի Միթթար-
եան կրօնաւորի մը ուսուցչական և
մատենագրական արդիւնաւոր կեանքը
վարել յետոյ:

Կը մաղթենք որ երիտասարդ Մը-
թիթարեանների մէջէն Հ. Գ. Ջ.ի տե-
ղը բռնողներ ելնեն անոր ընտրած
բանասիրական ասպարէզին. մէջ, շա-
րունակելու համար անոր ձեռնարկած
երկասիրութիւնները և մեղմացունե-
լու համար այսպիսի ծանր կորուստի
մը պատճառած ցաւը:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալները .

ԲԱՆԱՍԷՐ Հնախօսական, պատմական, լեզուաբանական և քննական հանդէսի երկրորդ հատորի Գ. պրակը որ ամբողջովին նուիրուած է Տիար Յ. Վ. Յակոբեանի թարգմանած Բանաստեղծութիւնները և պատկերազարդ հրատարակել . միայն կը խնդրէ որ բաժնորդները հաճին կանխիկ վճարել իրենց բաժնորդագինն :

«Բանասէր» խմբագրութիւնը կաւետէ թէ կարող պիտի լինի «Բանասէր» բաժնեգիրը զեղչել 15 ֆր. (փոխանակ 20ի) և պատկերազարդ հրատարակել . միայն կը խնդրէ որ բաժնորդները հաճին կանխիկ վճարել իրենց բաժնորդագինն :

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ գիտական և գրական ամսական թիւ 9-10 միացեալ թիւը, որ իր գրական և գիտական յօդուածներէ զատ, իր խմբագիրներէ մէկին՝ վաղամեռիկ Յովհ. Շաւարշ Սիւսեանի կենսագրութիւնը կը պարունակէ, կենդանագրովը մէկտեղ :

«Համալսարան» խմբագրութիւնը կը ծանուցանէ որ թէ և հանգուցեալ Յ. Շաւարշի մահը պատճառ եղաւ «Համալսարան» վերջին թիւերի ուշանալուն, բայց ուրիշ հետեւեալ մը չպիտի ունենայ անոր շարունակութեան մասին ու Բ. շրջանը որ պիտի սկսի յառաջիկայ յուլիս 1էն, աւելի ճշիւ ու շահեկան պիտի դառնայ Տ. Բեկան բաժնորդներին ալ 12 ֆր. և 10 ֆր. պիտի իջնէ ամեն երկրի համար :

ԿԵՆՍՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Կ. Իշխան և Կ. Գրեգ Յովհ. Յ. Արամ. վեհապետի Ս. Ղազար. 1901, Ութնամեակ 32 երես, Գին 25 սանթիմ. (Արդէն հրատարակած ենք որ Կ. պօլսի մէջ մտադրութիւն կայ Մալիսի վաղեմի արտօնատէր և երկար ժամանակ խմբագրապետութիւնը վարած Տիար Կարապետ Իւթիւնեանի յորեւանը տօնելու և հետեւեալ այս միջոցին ճիշդ ժամանակին եկած կը լինի Տ. Յ. Արամի գրած կենսագրութիւնը որ վեհապետի «Բազմավէպ»ին մէջ գրուելէն յետոյ, առանձին տետրակով ալ հրատարակուած է այժմ, իր մէջ ունենալով նաև Կ. Իւթիւնեանի կենդանագիրը որ շատ յաջող կերպով ելած է :

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆիլիպէն կը հաղորդեն մեզ թէ Կ. պօլսի մեր աղգային Ս. Փրկչեան հիւանդանոցի և Բէրաֆ. Փրանսական հիւանդանոցի բժիշկ Տիար Տօթթ. Ն. Տաղաւարեան որ իր գիտական և գրական հրատարակութիւններով նաև ծանօթ է, Ֆիլիպէ գալով ամուսնացել է հոն, փետր. 5/18ին, Օրիորդ Արսինէ Հարենցի հետ որ հանրածառնօթ հին քննադատի մը ուսուցիչ և բարեկիրթ մէկ շառաւիղն է :

Սեր շնորհաւորութիւններ նորապսակ ընտանիքին :

ՉԻՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վաղեմի մարշալստը հրաման հանած էր դաշնակից տէրութիւնների զօրքերը շարժուն վիճակի մէջ դնելու և նոր արշաւանք մ'ընելու համար . բայց այդ օրոշումը յետ առնուեցաւ որովհետև չինական արքունիքը զիջում չբաւ : Պօքսընների գլխաւորներէ մի քանին գլխատուեցան . թուան իշխանին ալ գլխատուած հոկտեմբեր ամսին յետաձգուեցաւ :

Սպանիա, Ռուսիա, Միացեալ Նահանգների, Անգլիա և Ճապոնի դեսպանները յայտարարեցին թէ իրենք կը բաւականանան մինչև այժմ եղած գլխատուներով . բայց դեսպանների փոքրամասնութիւնը կարծիք յայտնեց թէ Չինաստան դեռ բաւական պատժուած չէ և թէ այն ամեն տեղեր ուր օտարականներին նեղութիւններ տրուած էին, յանցաւորները պէտք է զլխատել : Այդ վերջին կարծիքը յայտնողները, ի բաց առեալ ամանական դեսպանը, ամենքն ալ Բէքինի մէջ կը գտնուէին պաշարման միջոցին : Սպանիա և Ռուսիա դեսպանները, թէ և իրենք ալ պաշարման նեղութիւններին ենթարկուած էին, կարծիք յայտնեցին թէ բանակցութիւնների գործը պէտք է որ կատարեն անոնք որոնք ասկէ առաջ պաշարման վիճակին մէջ ինկած էին :

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Լուր կայ թէ Իտալիաի վիքթոր Էմանուէլ թագաւորն առաջիկայ գարունին Կ. պօլսի պիտի այցելէ :

Ռուս դատարարաւ մը Պարսկաստան գնացած է, Պարսկաստանի գահաժառանգ իշխանին ուսուցչութեան պաշտօնով :

Պօղոս Նուպար փաշայի հնարած ինքնաշարժ արօրը, որ Բարիդի Արուստահանդէսին մէջ ի տես դրուած էր, Գահիրէի մէջ փորձուած և անոր ընծայած մեծամեծ առաւելութիւնները պաշտօնագէտ հաստատուած են :

Ռուսիաի երկաթուղիների վարչութիւնը մտադիր է չոգենաւային երթևեկութիւն մը հաստատել Գէօս. թէմէի (Ռուսիաի) և Մանչէսթըրի (Անգլիա) միջև որի համար պիտի դրժածուին ռուսական ծովային վարչութեան չոգենաւաները :

Սերպիայէն կիմացունեն որ հանգանակութիւն բացուած է հանգուցեալ Միլան թագաւորին համար յիշատակարան մը կանգնելու նպատակով . Արքունի գանձարանէն հանգուցեալին յատկացուած գումարն ալ որ այս տարի իրեն պիտի վճարուէր, այդ յիշատակարանի շինութեան պիտի տրուի :

Անգլիաի Եղեալը Է. թագաւորն Ալմանիա գնաց, իր քով Յրէտէրիկ մայրկայսրուհին այցելու . թեան որ հիւանդ է և վիճելով կայսրին իրեն դիմաւորեց Յրանքֆօրթի մէջ և իրեն հետ մէկտեղ տարաւ Քրոնպէրկ ուր կը գտնուի Յրէտէրիկ կայսրուհին :

Այս տարի, ինչպէս կերելի, շատ սաստիկ ձմեռ կընէ Ռուսիաի մէջ : Պոքսընէն փետր. 25ին տրուած հեռագիր մը կըսէ թէ Նախորդ օրը նաստիկ ձիւն ու բուք եղեր է Պոքսընէնի մէջ և մեծ վնասներ պատճառեց : Քարիլաի մօտ գիւղ մը ամբողջովին թաղուեր է ձիւնին տակ և շատ մը մարդեր մեռեր են :

Վիեննայի դիւանագիտական շրջանակներին մէջ շատ կը խօսուի Սերպիաի Ալեքսանդր թագաւորին հեռագրով Ալմանիա և Ռուսիաի կայսրներին արած դիմումներին վրայ որոնց զանգատներ էր Ալմանիաի կայսրին իրեն նկատմամբ ունեցած վարձուքին դէմ, Միլան թագաւորի թագման առթով : Վիեննայի կայսրն ու Նիքոլայ կայսրը չոր կերպով մը պատասխանեցին թագաւորին թէ իրենք չեն խառնուիր իր ընտանեկան գործերին :

Գանեա գտնուող հիւպատոսները կրէտէի Երկիրոս իշխանին հաղորդեցին թէ Հոսով մի յանձնաժողով որոնց միջոցով կրէտէն Յունաստանի հետ միացունելու և միջազգային զօրքերին տեղ յունական զօրքեր բերելու իր առաջարկներն :

Քուպ կղզիին նկատմամբ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների կազմած ծրագիրը մեծ զայրոյթ պատճառեց Կղզիին մէջ . կարելի է որ ընդհանուր ապստամբութիւն մը ծագի Ամերիկացիներին դէմ : Քուպացի ապստամբապետներէն Կոմէլ զօրավարը Քուպին մօտիկ կղզի մը քաշուեր է, յայտարարելով թէ չուզեր իր աչքերով տեսնել ստորացումն այն երկրի որի համար երկար տոնէ կըռուեցաւ :

ԾԱՆՈՒՑՈՒԹՅՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիաի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիններին մէջ հաշուուած է նաև զրկելու փոստի ծախքը :

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registré) ստանայ ուղղորդող պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչև 2 քիլո) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախք վճարեն :

Առձեռն ամբերկեան ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ . Աշխատասիրեց Պետրոս Ռ. Թորոսեան : Կը պարունակէ աւելի քան 25,000 բառեր : Նիւեորք . Էլիաս Խալաֆ և ընկ. 1899 :

Կարելի է ստանալ Արմենիաի խմբագրատունէն 13 ֆրանգով Մարտիլի մէջ . իսկ Մարտիլէն դուրս զըրկուելու համար, փոստի ծախքով մէկտեղ կարժէ 13 ֆր. և 80 սանթիմ . փոստին արձանագրել տրուած (registered) զրկուելով 14 ֆրանգ :

ԳԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

(Ծառակապէս պատրաստուած Ամերի.

կայի Միացեալ Նահանգաց Հայ գաղթականներուն կեանքի, ժամանակի և դրամի խնայողութիւն ընել տալու հարկ եղած դիւրութիւններն ընծառելու համար) : Աշխատասիրեաց Պետրոս Ռ. Թորոսեան . Տպագր. Նիւեորք . Էլիաս Խալաֆ և ընկ. 1897 : Ամերիկա գնացող Հայերին և կամ արդէն հոն գտնուողներին համար շատ կարեւոր գիրք է : Գինն է 1 ֆրանգ և 25 սանթիմ :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՓՈԻԴԱԼԵԱՆ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերին վրայ մասնաւոր զեղչ կը լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը զրկուի փակագծի մէջ նշանակուած գիներով :

Ա. ՀԱՅ ԳԻՏԱԶՆՈՒՂԻ ՄԸ (Սպասած) Բ. ՀԱՅ ԳԻՏԱԶՆ

Գ. ՍԱՂՄՈՒ ԻՍՐԱԵԼԻ

Դ. ԱԶՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼԻԳՐԱՐՈՅ ՆԻՆՍՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈԼԻԳՐԱՐ ԱՊՍՏԱՄ-ԲԱՊԵՏԱՅ (Սպասած)

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՂԵՆԵՐ . (Հայաստանցիների պանդխտութեան տխուր հետեւանքների սէկ փոքրիկ պատկերը կը ներկայացունէ վիպական կերպով) Գին (90 սանթիմ) 1 ֆրանգ 20 սանթիմ .

Զ. ԳԱՄԱՌՔԱՅԻՍ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յետ այբուբենի աւարտելուն (Սպասած) Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆԲՐԸ ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՄ . (Սպասած)

Ը. ԹԻՐԻՔԻԱԻ ՀԱՅՆԵՐ ՆԻ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՑԻՆԵՐ (Թիւրքիաի Հայերին և իրենց դրացի աղգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական ամփոփ և հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պարունակէ : Թիւրքահայաստանի մէջ բռնակող այլ և այլ աղգերէ բնակիչների թուին բողբոսական մէկ ցուցակն ալ կցուած է տետրակին վերջը) Գին 50 սանթիմ (35 սանթիմ) :

Թ. «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի Ա տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորովին սպասած և միւլեոյն ժամանակ շաւերի հետաքրքրութեան աւարկայ գարձած լինելով, այդ շրջանի էջ Թ թոթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են Յուլիարարի մէջ որ ութամս գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ) : (1 ֆրանգ) 1 ֆր. 40 սանթիմ

Ժ. ՎՐԷԺ (Պուլկարիաի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Պուլկարներն ինչպիսի միջոցներ դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար) : (15 սանթիմ) 20 սանթիմ . ԺԱ. ԹՈՒՍԱՐ ԲՈՏԱՐԻՍ (Եւրաստանի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յոյներն ինչպիսի միջոցների դիմած են իրենց վրէժ լուծելու համար) : (0,15 սանթիմ) 20 սանթիմ :

ՏԵՐՐԷՆ—ԻՄՔԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐՓՈԻԴԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՏԵԼ

Հայերի առաջին Մ. Փորթուգալեանի Le Gérant : François CARRIERE Marseille. — Imprimerie du Midi